

Krzysztof Kopczyński

Maria Grabowska (1922-1989)

Rocznik Towarzystwa Literackiego imienia Adama Mickiewicza 24, 161-164

1989

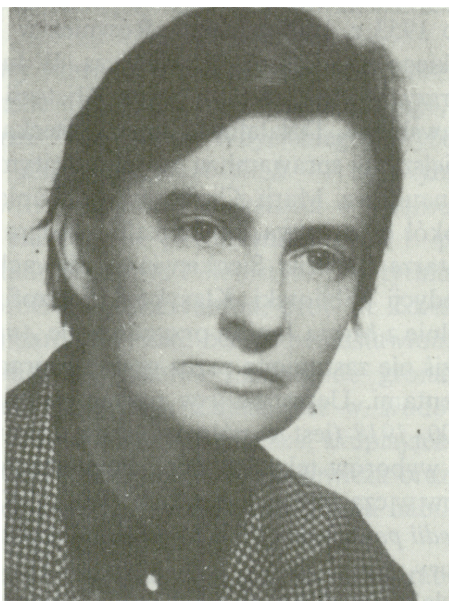
Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KRONIKA ŻAŁOBNA

Krzysztof Kopczyński

MARIA GRABOWSKA
(1922 - 1989)

W początkach maja 1989 roku pożegnaliśmy na Cmentarzu Powązkowskim zmarłą 27 kwietnia podczas operacji Docent dr hab. Marię Grabowską, historyka literatury, zasłużonego wydawcę i dydaktyka, pracownika Zakładu Romantyzmu Instytutu Literatury Polskiej Uniwersytetu Warszawskiego, członka Zarządu Głównego Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza i redaktora naczelnego jego „Rocznika”.

Maria Grabowska urodziła się 1 września 1922 r. w Niegłosach w powiecie plockim, w rodzinie nauczycielskiej. Małą maturę uzyskała w czerwcu 1939 r. w krakowskim Gimnazjum Humanistycznym im. Królowej Wandy, zaś maturę w 1941 r. w tamtejszej Szkole Handlu i Administracji.

Już 9 listopada 1939 r. przystąpiła do działalności konspiracyjnej w Tajnej Organizacji Wojskowej „Grunwald”, gdzie zajmowała się kolportażem, pisała do tajnej gazetki „Grunwald” oraz prowadziła obserwację osób podejrzanych

o kolaborację. Uczestniczyła też w pracach podziemnego teatru. Poszukiwana przez gestapo, ukrywała się od jesieni 1941 r. w podwarszawskich i kieleckich wsiach, pracując jako drobiarka i instruktorka hodowlana.

Od 1 czerwca do końca września 1945 r. była nauczycielką w Powiatowej Szkole Rolniczej Męskiej w Trzyciążu w powiecie olkuskim. 27 września rozpoczęła studia polonistyczne na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Warszawskiego. Ukończyła je w czerwcu 1950 r., uzyskując tytuł magistra filozofii. Pracę magisterską na temat recepcji *Wyzwolenia* pisała pod kierunkiem prof. dra Wacława Borowego, który pozostał jej mistrzem na całe życie.

Już w czasie studiów pracowała: w Związku Artystów Scen Polskich, w Instytucie Teatrolologicznym oraz w Gabinetie Filologicznym im. Gabriela Korbuta, od 1949 do 1953 r. jako asystent. Również w 1949 r. wstąpiła do Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza. W lutym 1953 r. została zatrudniona jako starszy asystent w Seminarium Historii Literatury Polskiej Uniwersytetu Warszawskiego. Działalność uniwersytecka i w Towarzystwie będą odłąd najważniejszymi sprawami w jej pracowitym życiu.

Zainteresowania naukowe Marii Grabowskiej skupiają się początkowo przede wszystkim wokół edytorstwa, bibliografii i biografistyki. Opracowuje teksty i pisze komentarze do dzieł Sienkiewicza, Słowackiego, Orzeszkowej, Dembowskiego (w edycji Biblioteki Klasyków Filozofii), Goszczyńskiego, Kraszewskiego; wspólnie z Marią Janion przygotowuje *Antologię romantycznej poezji krajowej*, do dziś nie zastąpioną przez nowsze opracowania i niezbędną na zajęciach ze studentami. Uczestniczy w przygotowaniu publikacji *Polska krytyka literacka 1800-1918* (jest współredaktorem tomu II i autorką kilku pomieszczonych tam wyborów tekstów, not i komentarzy). Publikuje bibliografię mickiewiczianów w czasopismach polskich 1944-1947. Opracowuje hasła do *Wielkiej encyklopedii powszechnej PWN*, *Małego słownika pisarzy polskich*, *Encyklopedii Warszawy*.

Głęboka wiedza, jaką uzyskuje obcując na co dzień z rzadko wykorzystywanymi materiałami do dziejów literatury XIX w., pozwala jej sięgnąć z wielkim powodzeniem po prace interpretacyjne w pierwszym etapie działalności naukowej. Ich ukoronowaniem jest obrona napisanej pod kierunkiem prof. dra Juliana Krzyżanowskiego pracy doktorskiej na temat *Recepcja twórczości Heinego w literaturze polskiej okresu romantyzmu*. Opublikowana częściowo w formie studiów, jest ta dysertacja dowodem umiejętności komparatystycznych Autorki.

Jako adiunkt może Maria Grabowska w sposób bardziej samodzielny zająć się studentami. Od roku 1965 uczestniczy, jako egzaminator i recenzent, w obronach ponad 250 prac magisterskich. Jest promotorem kilkudziesięciu rozpraw (własne seminaRIA zaczyna w roku 1976). Pozostaje zawsze wierna młodzieży akademickiej. W Marcu 1968 r., gdy wielu pracowników warszawskiej polonistyki zapisuje się czarno w historii Uniwersytetu i kraju, ona jest

dzień i noc ze strajkującymi studentami, służąc im radą, opieką i pomocą. Traktuje studentów jak ludzi dojrzałych. Podchodzi do ich problemów prostolinijnie i serdecznie. To właśnie przede wszystkim decyduje o jej dydaktycznych sukcesach i wywołuje wdzięczność, o której wiele by mówić. Po Marcu sala wykładowa, w której prowadzi (nudne jej zdaniem!) konwersatorium z edytorstwa pęka w szwach. W roku 1983 Warszawskie Koło Polonistów dedykuje jej zeszyt swojego „Archiwum”. To ją wreszcie Rada Wydziału Polonistyki wybiera w pierwszych demokratycznych wyborach, na wniosek studentów, prodziekanem do spraw studenckich. Funkcję tę pełni w trudnych latach 1981-1984. Jej słabe zawsze zdrowie nie wytrzymuje obciążeń: w roku 1980 następuje pierwszy zawał, wkrótce potem — podczas wykładu — drugi.

Dorobek naukowy Marii Grabowskiej po roku 1964 obejmuje w dalszym ciągu prace edytorskie (kolejne tomy Kraszewskiego, *Pamiętniki dziecka Warszawy* Kazimierza Władysława Wóycickiego, *Wybór poezji* Ujejskiego, wstęp do tomu II *Księgi bajek polskich* — by wymienić najważniejsze) i kilkanaście studiów, zebranych w większości w książce *Rozmaitości romantyczne*. Książka ta stała się w październiku 1980 r. podstawą przyznania jednogłośnie przez Radę Wydziału Polonistyki UW tytułu doktora habilitowanego. Recenzenci (prof. dr Maria Janion, prof. dr Zdzisław Libera, prof. dr Bogdan Zakrzewski) bardzo wysoko ocenili przedstawioną rozprawę. W jednej z recenzji podniesiono, że Autorka „należy do grona najwytrawniejszych znawców romantyzmu polskiego. Znana jest w środowiskach naukowych i nauczycielskich kraju jako rzetelna badaczka, skupiająca swe zainteresowania zwłaszcza na twórczości Krasieńskiego i Mickiewicza oraz na komentowanych edycjach romantyków polskich”. Po zatwierdzeniu habilitacji zostaje mianowana docentem.

Już w latach sześćdziesiątych daje się poznać Grabowska jako ceniony recenzent wydawniczy, współpracujący przede wszystkim z Państwowym Instytutem Wydawniczym i Ludową Spółdzielnią Wydawniczą. Pisze wnikliwe recenzje dwóch tomów *Zbioru poetów polskich XIX wieku* i *Dzieł literackich* Krasieńskiego pod redakcją Pawła Hertza, listów Krasieńskiego w opracowaniu Zbigniewa Sudolskiego, podręcznika *Literatury polskiej okresu romantyzmu* autorstwa Zdzisława Libery, Stanisława Makowskiego i Eugeniusza Sawrymowicza. Pisanie recenzji wydawniczych traktuje, jak sama podkreśla, jako swój obowiązek naukowy. Nabyte doświadczenia wykorzystuje później przy opracowywaniu działu romantycznego w „Roczniku Literackim”.

Należąc, jak już powiedziano, od 1949 r. do Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza, w latach siedemdziesiątych włącza się Maria Grabowska silniej w jego społeczną działalność. Od 1971 do 1980 r. pełni funkcję zastępcy redaktora naczelnego, a od 1984 r. — redaktora naczelnego wydawanego przez Towarzystwo „Rocznika”. Od roku 1974 jest członkiem Zarządu Głównego,

w latach 1975-1978 pełniąc funkcję sekretarza. Od roku 1975 wreszcie jest redaktorem naukowym Biblioteki Towarzystwa.

Przyjaciele z Towarzystwa wspominają ją jako człowieka wyjątkowej skromności, nie starającego się, zwłaszcza w ostatnich latach życia, o publiczne wystąpienia. Jej wkład w prace Towarzystwa był jednak dużo większy, niż są to w stanie zaświadczyć dokumenty.

Trudno jest wymienić wszystkie obowiązki, jakich się podejmowała. Współorganizowała wszak jeszcze Olimpiadę Polonistyczną, była członkiem Komitetu Wydawniczego LSW. Przez cały stan wojenny pomagała inicjatywom niezależnym; jej dom stał zawsze otworem dla tych, którzy włączyli się w podziemną działalność wydawniczą czy chcieli gdzieś przechować „kompromitujące” materiały. W końcu 1987 r., gdy groziło to jeszcze represjami, bez wahania podpisała deklarację założycielską NSZZ „Solidarność” UW. Do Związku należała także podczas 16 posierpniowych miesięcy.

Po śmierci Marii Grabowskiej grono jej krewnych, przyjaciół i uczniów postanowiło ogłosić coroczny konkurs jej imienia na najlepszą pracę magisterską, we wszystkich uczelniach kraju.

Czcigodna Zmarła uczyła nas poznawać arcydzieła literatury polskiej. Uczyła, że nowożytna historia Polski zaczyna się w wieku XIX, stuleciu postaci wielkich i dzięki tej wielkości nieśmiertelnych. Dziś jednak wiemy, że w znacznie większej mierze historia naszego kraju pisana jest przez ludzi cichych, a mimo to decydujących, że najważniejszym celem ich działań będzie poszukiwanie prawdy. Maria Grabowska należała do tych właśnie ludzi.